

Závěrečná zpráva o postupu prací a dosažených výsledcích za rok 2019

Číslo výzkumného úkolu: VUS4_07_VÚBP

Název výzkumného úkolu: Zaměstnávání cizinců
z neevropských zemí z pohledu bezpečnosti a ochrany
zdraví při práci

Hlavní řešitel: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.

Příloha:

Poznámky k integraci cizinců v České republice

Obsah

1	Evropská unie, OECD a integrace cizinců	5
2	Cizinci v České republice.....	9
2.1	Integrace cizinců z hlediska technického a etického.....	12
2.2	Vliv zaměstnanosti na akulturaci imigrantek do české společnosti.....	14
2.3	Příležitosti a bariéry zaměstnávání cizinců.....	15
3	Použitá literatura.....	17

1 Evropská unie, OECD a integrace cizinců

Migranti aktivně přispívají k hospodářskému, sociálnímu a kulturnímu rozvoji evropských společností. Jejich úspěšná integrace do společnosti v hostitelské zemi je klíčem k maximalizaci příležitostí legální migrace. Přestože za integraci jsou primárně odpovědné členské státy, EU podporuje národní a místní politiky koordinováním politik, výměnou znalostí a finančních zdrojů. [1]

Lidská mobilita je v různé míře a z různých důvodů neodmyslitelnou součástí 21. století pro Evropu i svět. Po zvýšeném příchodu státních příslušníků třetích zemí do Evropy v posledních letech se integrace stala zásadní otázkou. Úroveň zkušeností s otázkami integrace se však mezi členskými státy značně liší.

Navzdory vynaloženému úsilí a zjištěným zlepšením zůstává mnoho výzev a většina potenciálu, který s sebou státní příslušníci třetích zemí přinášejí, zůstává nevyužita. V celé EU jsou státní příslušníci třetích zemí v oblasti zaměstnanosti, vzdělávání a sociálního začleňování i nadále na tom hůře než občané EU. To znamená, že EU musí zintenzívnit podporu při vývoji účinných integračních strategií.

Zajištění toho, aby se všichni, kteří jsou oprávněně v EU, bez ohledu na délku svého pobytu mohli účastnit a přispívat, je klíčem k blahobytu, prosperitě a soudržnosti evropských společností. V dobách, kdy dochází k diskriminaci, předsudkům, rasismu a xenofobii, existují právní, morální a ekonomické požadavky na dodržování základních práv, hodnot a svobod EU a na úsilí o soudržnější společnost.

Dnes v EU legálně pobývá asi 22 milionů státních příslušníků třetích zemí, a tvoří přes čtyři procenta jeho celkové populace. Důkazy ukazují, že migranti jsou neúměrně zasaženi nepříznivými vlivy, pokud jde o vzdělání, zaměstnání a přístup k základním službám, jako je zdravotní péče a slušné bydlení.

Čtyřicet procent zaměstnavatelů v EU uvádí potíže s hledáním zaměstnanců s požadovanými dovednostmi. Evropa má také stárnoucí populaci. Migrace a úspěšná integrace státních příslušníků třetích zemí mohou tyto účinky zmírnit a přispět k udržení konkurenceschopnosti hospodářství EU. [2]

Komisař pro migraci, vnitřní věci a občanství Dimitris Avramopoulos uvedl: „Po prudkém nárůstu počtu uprchlíků, kteří přišli v letech 2015 a 2016 do Evropy, a našich úspěšných snahách snížit počet nových nelegálních vstupů na území Unie, nastal čas přesunout pozornost na účinnou integraci osob, kterým byla poskytnuta ochrana. Je v zájmu nás všech poskytnout těm, kdo mají právo zde zůstat, podporu při jejich integraci do společnosti. Bude to přínosem jak pro sociální soudržnost, tak pro hospodářskou konkurenceschopnost.“

Komisařka pro regionální politiku Corina Crețuová k tomu dodala: „Migrace je do značné míry lokální a městskou realitou. Tato zpráva je skutečným kontrolním seznamem veřejných opatření. Jejím cílem je s podporou fondů politiky soudržnosti usnadnit místním orgánům integraci migrantů. Očekávám, že politika soudržnosti bude do budoucna v tomto ohledu hrát ještě významnější úlohu.“

Zástupkyně generálního tajemníka OECD Mari Kiviniemiová doplnila: „Úsilí o integraci migrantů musí začít ihned po jejich příchodu a pokračovat průběžně. Místní činitelé vědí,

kde jsou pro nově příchozí nejlepší příležitosti a jakým přínosem mohou migranti být pro společnost – od zaplnění mezer na trhu práce po vytvoření rozmanitějšího kulturního prostředí, které je přínosem pro všechny obyvatele. Pro zajištění úspěšné integrace migrantů musí vládní instituce v jednotlivých zemích spolupracovat s místními činiteli hned od počátku.“

V roce 2016 se do zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) natrvalo přistěhovalo přes pět milionů osob. Ačkoli za integraci migrantů jsou především odpovědné jednotlivé státy, jedná se rovněž o jednu z nejsložitějších otázek, které budeme muset v nadcházejících desetiletích coby Unie řešit. Zásadní úlohu v úspěšném procesu integrace na místní úrovni mají evropská města. Podle průzkumu Eurobarometr z dubna 2018 se 69 % Evropanů domnívá, že integrační opatření jsou v dlouhodobém horizontu nutnou investicí, a přibližně stejná část respondentů považuje integraci za dvousměrný proces jak pro migranty, tak i hostitelské společnosti.

Ve sdělení z roku 2015 o evropském programu pro migraci Evropská komise zdůraznila, že migrační politika bude úspěšná, pouze pokud bude vycházet z účinné politiky integrační. V akčním plánu pro integraci z roku 2016 zavedla EU opatření, která mají členské státy motivovat k integraci státních příslušníků třetích zemí do společnosti a pomáhat jim v této oblasti. Patří mezi ně i finanční prostředky a nástroje určené na podporu hospodářské a sociální soudržnosti v jednotlivých členských státech. Komise také nedávno představila soubor nástrojů, který zemím EU pomůže vypracovat strategie a projekty na integraci migrantů a zvolit si k tomu dostupné zdroje EU.

Rozvoj politik místní integrace [3]

Situace na úrovni vlád

Politiky integrace vyžadují silné koordinační mechanismy, protože jsou navrženy k provádění a hodnocení na různých úrovních vlády. Téměř 90 % ze 72 dotazovaných měst hlásilo nedostatečnou koordinaci s ústředními vládami.

Co je možné udělat/zlepšit

Jasně určené role a odpovědnosti prostřednictvím institucionálního mapování; podpora dialogu na všech úrovních s ohledem na rostoucí vzájemné znalosti integračních postupů.

Příklad

V Německu je cílem víceúrovňové federální pracovní skupiny pro migraci a veřejné zdraví zlepšení zdravotní péče a přístupu migrantů k informacím. Skupina zahrnuje asi 50 členů z různých poboček veřejné a městské správy - zdravotní systémy, města, spolkové země a federální stát.

Srovnávací politiky

Integrační politiky vyžadují integrovaný přístup v různých sektorech (bydlení, vzdělávání, zaměstnanost, zdraví). Nedostatek provázanosti mezi nimi může vést k omezenému přístupu ke službám. Například jazykové třídy nemusí být dostupné veřejnou dopravou nebo organizované během hodin, které jsou neslučitelné s denními službami pro děti (migrantů).

Co je možné udělat/zlepšit

Vytvoření řídicích skupin zaměřených na tuto problematiku na centrální úrovni; přijetí místní mezi sektorové integrační strategie; poradenství a zapojení místních společenství migrantů; vytvoření jednotných kontaktních míst pro veřejné služby.

Jasnou a soudržnou vizi lze doprovodit prostřednictvím komunikačních kampaní, které vyjadřují cíle a přidanou hodnotu integrace.

Příklad

Ve Švédsku jde o "strategii trvale udržitelného rozvoje" v Göteborgu nad rámec integrace a obecněji se zabývá nerovnostmi postiženými marginalizovanými skupinami, zejména v životních podmínkách a přístupu ke zdravotní péči.

Využívání finančních toků a nástrojů

Města mohou v přístupu k finančním zdrojům bojovat o to, aby sama tvořila, spravovala a ovlivňovala integrační politiku.

Co je možné udělat/zlepšit

Pracovat více přímo s orgány, které řídí financování na národní, regionální a místní úrovni správy (města mohou přímo spravovat část města); Finanční prostředky EU a přístup k financování v rámci iniciativy inovačních akcí v oblasti měst); sdružování zdrojů mezi partnerskými městy; - získávání finančních prostředků od soukromých i veřejných subjektů; využívání potenciálu fundraisingu.

Příklad

V západním Švédsku koordinuje region Västra Götaland výzvy k předkládání návrhů pro projekty financované Evropskou unií založené na specifických regionálních potřebách. Toto partnerství zahrnuje zástupce sousedních zemí Regionu Halland, vlády kraje, obcí, univerzit, agentury pro zaměstnanost a aktérů občanské společnosti.

Odstraňování překážek

V průměru je největší zájem o uprchlíky do 20 let, kteří jsou na začátku své pracovní kariéry. Integrace by měla začít hned první den. Migrantů by se měli vyvarovat dlouhého období nezaměstnanosti po příjezdu do nové země.

Co je možné udělat/zlepšit

Podporovat migranty v jejich integrační cestě, jakmile dorazí, a bez ohledu na právní stav, s integrovaným přístupem, který kombinuje například jazyk s odbornou přípravou a odbornou integrací; zapojení migrantů, výzkumných institucí a místních organizací, které mají zkušenosti s přijímáním nově příchozích.

Příklad

Amsterdam zavedl, aby přistěhovalci dostávali včasné poradenství v oblasti zaměstnanosti, vzdělávání a občanská integrace. Tato podpora je koordinována několika zúčastněnými stranami, jako je Rada pro uprchlíky, Ústřední agentura pro přijímání žadatelů o azyl, veřejná zdravotní služba, sdružení pro bydlení, sociální služby, zaměstnavatelé a iniciativy občanské společnosti.

Podpora integrace na místní úrovni

Prostorová segregace migrantů je v mnoha městech vysoká a potenciálně se zvyšuje. Segregace a diskriminace jsou dvě z hlavních a vzájemně se posilujících překážek integrace.

Co je možné udělat/zlepšit

Zajištění rovného přístupu ke kvalitním veřejným službám napříč všemi vrstvami společnosti a investování do vytváření společných veřejných prostor (knihovny, kulturní centra, spolky, sportoviště); podpora aktivit občanské společnosti pro integraci.

Příklad

Atény realizovaly program "Společně" u řady dětských skupin ve městě s denní péčí od roku 2015. Zaměřily se na zajištění zajímavých, zábavných a radostných okamžiků pro migranty a jejich rodiče a rodiče a místní děti, které se spolu setkají a spojí a poznávají sebe navzájem i své zvyky a návyky.

Zvyšování uplatnitelnosti

Je méně pravděpodobné, že migranti budou zaměstnáni na vyšším pracovním postu a že budou mít vyšší kvalifikaci než místní lidé. Existuje také nesoulad mezi dovednostmi migrantů a místními potřebami pracovního trhu.

Co je možné udělat/zlepšit

Přizpůsobit dovednosti migrantů místním pracovním příležitostem, budování místní přístupné databáze dovedností migrantů; prosazování antidiskriminačních právních předpisů; rozvoj silné sítě se soukromým sektorem na podporu integrace; podpora podnikání (koučování, mikrofinancování a posílení obchodní sítě).

Příklad

Obec Amsterdam uzavřela smlouvu s dočasnou a náborovou společností, aby lépe porozuměla novým kandidátům a zachytila jejich předchozí zkušenosti. Tyto informace jsou pak zpřístupněny místním společnostem.

Dostupnost bydlení

Existuje omezená dostupnost sociálního bydlení pro všechny zranitelné skupiny. Migranti mají větší pravděpodobnost, že budou žít v přeplněných a nestandardních bytech. Koncentrace komunit migrantů a omezený přístup k odpovídajícímu bydlení brání jejich integraci.

Co je možné udělat/zlepšit

Zajištění spravedlivých politik pro přístup k sociálnímu bydlení a přístup k soukromému bydlení, poskytování finanční a poradenské podpory migrantům a zajišťování nediskriminačního zacházení pronajímatelů bytů; navrhování politik bydlení zabraňujících vyloučení komunit migrantů a zlepšení distribuce sociálního bydlení.

Příklad

Agentura pro zprostředkování a arbitráž v Římě podporuje migranty při hledání bytu a překonávání diskriminačních bariér. Poskytuje finanční poradenství migrantům a školení pro migranty a správce obytných budov.

Sociální služby

Migranti využívají relativně méně určitých sociálních služeb ve srovnání s místními státními příslušníky (zdravotní péče nebo bezplatné stravování ve školách) a jsou méně informováni o svých nárocích.

Co je možné udělat/zlepšit

Přizpůsobení sociálních služeb a odstranění překážek, které migranti zažívají (jazyk, ale také dělení způsobené přístupem k internetu); identifikace osob se specifickými potřebami (děti bez doprovodu nebo osoby se zdravotním postižením) a stanovení vhodného mechanismu pro veřejné služby; zajištění přístupu k přinejmenším základním službám sociální péče, včetně těch lidí, kteří nesplňují kritéria sociálního bydliště.

Příklad

V Římě je místní program určen pro osoby bez trvalého pobytu; v každém okrsku marginalizovaní lidé mohou požádat o přechodný pobyt na "Via Modesta Valenti". Tudy mají přístup k sociálním a zdravotním službám a ti, kteří jsou zapsáni do společenského programu, pak mají zajištěnu pravidelnou kontrolu svých životních podmínek.

Vzdělávání a profesní růst

Systémy škol jsou odděleny a děti migrantů mají omezený přístup k předškolnímu vzdělávání a vzdělávání v raném věku.

Co je možné udělat/zlepšit

Zlepšit společenský mix ve školách, například pomocí školních poukázek; pomoc dětem migrantů v běžných veřejných školách; - posílení přístupu k učení a schopnost orientace na středních školách; zlepšení cest do terciárního vzdělávání pro migranty, zlepšení informovanosti a přístupu k výchově a péči v raném dětství.

Příklad

Některé obce v Nizozemsku zavedly školní systém pro zápis do škol, aby dosáhly podílu 30% znevýhodněných studentů na každé škole.

2 Cizinci v České republice

Podíl cizinců z třetích zemí (pod pojem cizinec jsou zahrnuti jak muži cizinci, tak ženy cizinky) na celkovém počtu obyvatel České republiky přesáhl 3 %, k 31. 8. 2019 se jednalo o 341 496 legálně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Největší skupinu cizinců ze třetích zemí tvořili k 31. 8. 2019 občané Ukrajiny (140 503), Vietnamu (61 507) a Ruska (37 717).

Tyto tři státní příslušnosti tak tvoří přes 70 % všech cizinců ze třetích zemí, kteří jsou primární cílovou skupinou politiky integrace. Dále následovali občané Mongolska (9 467), USA (8 066), Číny (7 578), Běloruska (6 804), Kazachstánu (6 006), Moldavska (5 872), a Srbska (5 208).

S ohledem na typ pobytu téměř dvě třetiny cizinců ze třetích zemí pobývají na území České republiky na základě povolení k trvalému pobytu (205 967). Skutečnost, že většina

cizinců pobývá v České republice trvale, lze z dlouhodobého hlediska považovat v souvislosti s integračním procesem za pozitivní.

Trvalý pobyt představuje nejvyšší pobytový status, který dává cizinci v sociální oblasti stejná práva, jaká mají občané České republiky (stejný přístup na trh práce, přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění či nárok na sociální dávky). V rámci přechodného pobytu cizinců ze třetích zemí jednoznačně převažuje pobyt za účelem výdělečných aktivit, který neustále narůstá.

Z celkového počtu 135 529 cizinců ze třetích zemí jich k 31. 8. 2019 bylo 77 361 výdělečně aktivních (tj. 57,1 %), nejvíce se pak jednalo o účel zaměstnání (50,2 %), následovalo podnikání jako osoba samostatně výdělečně činná (5,8 %) a účast v právnické osobě (1,2 %).

S tím, jak roste podíl výdělečně aktivních cizinců ze třetích zemí, došlo opakovaně i v letošním roce k mírnému poklesu podílu pobytu za účelem sloučení rodiny, který naopak dříve narůstal.

K 31. 8. 2019 tvořili cizinci ze třetích zemí pobývající zde za tímto účelem 24,2 %. Za účelem studia zde pobývalo 12,8 % cizinců ze třetích zemí, což je rovněž o 5 % méně nežli v předchozím roce. Nadále se zvyšuje celková zaměstnanost zahraničních pracovníků v České republice, po opakovaných nárůstech v letech 2017 a 2018 se v roce 2019 zvýšila o dalších 6,6 % (ve srovnání s koncem roku 2018) a zahraniční zaměstnanost tvořila k 30. 6. 2019 celkem 606 4834 osob. Co se týče genderového rozložení, tak muži mírně převažují nad ženami, přestože podíl žen v minulosti dlouhodobě stoupal.

V posledním roce byl podíl mužů stejný jako v tom předchozím (k 31. 8. 2019 byl poměr mužů a žen 54,7 % ku 45,3 %). Mezi cizinci z třetích zemí lze sledovat proces stárnutí populace a navýšení počtu cizinců v důchodovém věku. Za posledních devět let se zvýšily stavy cizinců z třetích zemí starších 60 let o čtvrtinu, k 31. 8. 2019 se jednalo o 25 528 osob. Z tohoto počtu zde pobývalo celkem 3 052 cizinců na základě povolení k přechodnému pobytu a 22 476 cizinců na základě povolení k trvalému pobytu.

Od roku 2014, kdy bylo cizincům na základě nového zákona o občanství umožněno získat české státní občanství, aniž by se museli vzdát své původní státní příslušnosti, lze sledovat dynamický růst počtu cizinců ze třetích zemí, kteří nabyli státní občanství České republiky. V roce 2018 se jednalo o celkem 5 287 cizinců

Občanství České republiky získali především státní příslušníci Ukrajiny (1 317 osob), Ruska (633 osob), Slovenska (501 osob), Vietnamu (231 osob) a Běloruska (139 osob).

V rámci Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu je stanoveno pět klíčových oblastí integrace cizinců, jimiž jsou znalost českého jazyka, ekonomická a sociální soběstačnost, sociokulturní orientace ve společnosti, vztahy mezi komunitami a princip postupného nabývání práv cizinců v návaznosti na postupné získávání vyšších pobytových statusů na území České republiky. Prioritou i nadále zůstává posilování informovanosti cizinců i majority a prohlubování komunikace problematiky migrace a integrace ve vztahu k široké veřejnosti.

Znalost jazyka země pobytu představuje jeden ze základních předpokladů úspěšné integrace. Dle aktualizované Koncepce integrace cizinců má úroveň znalosti českého

jazyka přímý vliv na rozvoj sociálního i pracovního potenciálu cizinců, na intenzitu a kvalitu interakce mezi cizinci a majoritou a na rozšíření možností jejich integrace do majoritní společnosti.

Integrační opatření je nutné zaměřit nejen na zajištění rovných příležitostí ve vzdělávání dětí-cizinců, resp. žáků MŠ, ZŠ a SŠ s odlišným mateřským jazykem, ale také na zvyšování odbornosti pedagogů pro vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem a jejich interkulturních kompetencí.

Výuka českého jazyka žáků-cizinců je podporována prostřednictvím kurzů češtiny, doučování či mimoškolních integračních aktivit. Podporu v procesu přijímání a začleňování dětí a žáků-cizinců pak představují nově zavedené služby tzv. adaptačních koordinátorů a tlumočnické a překladatelské služby pro školy. Pro vytvoření vhodných podmínek pro bezproblémovou školní docházku je rovněž nutné zajistit informovanost všech zapojených aktérů, kterými jsou ředitelé škol, pedagogové a rodiče žáků cizinců. Rodičům je třeba zprostředkovat informace o školské soustavě v České republice vč. systému povinného předškolního vzdělávání a povinné školní docházky a o významu účasti dětí na mimoškolních aktivitách.

Důležité je také podpora spolupráci rodin se školou. V rámci podpory výuky češtiny u dospělých cizinců je zajištěna nabídka kurzů českého jazyka pro různé stupně pokročilosti a různá profesní zaměření, včetně kurzů pro přípravu na zkoušku požadovanou k získání trvalého pobytu či občanství, dostupných ve všech regionech ČR. Kurzy budou i nadále ve všech krajích nabízeny regionálními Integračními centry, v rámci projektů nevládních neziskových organizací a jiných subjektů (např. škol, úřadů práce, obcí). Účast na výuce češtiny je umožňována také zranitelným skupinám, konkrétně ženám-cizinkám (resp. rodičům dětí-cizinců), kdy je doba konání kurzů přizpůsobena jejich možnostem a zároveň je zajištěna možnost hlídání jejich dětí.

Jednou z hlavních priorit pro rok 2020 je pokračování v přípravě a projednávání úpravy systému jazykové podpory dětí a žáků s nedostatečnou znalostí češtiny jako vyučovacího jazyka. Další prioritou pak je realizovat opatření pro zavedení zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt na území České republiky na úrovni A2.

Předpoklad navýšení úrovně zkoušky na A2 je uveden v aktualizované Koncepci integrace cizinců – Ve vzájemném respektu¹⁶ s tím, že bude vytvořen systém přípravy a zkoušek z češtiny na úrovni A2. K tomu cílí byla ustavena Expertní skupina k možnosti navýšení úrovně znalosti českého jazyka pro trvalý pobyt, která se shodla na nezbytnosti zvýšit požadavek na úroveň znalosti češtiny u cizinců za předpokladu, že bude výrazně posílena nabídka kurzů češtiny.

Další klíčovou prioritou v rámci integračních opatření je podpora ekonomické soběstačnosti cizinců, která spočívá v posílení nástrojů usnadňujících přístup cizinců na trh práce, napomáhá rozvoji jejich schopnosti na trhu práce setrvat a posiluje zajištění ochrany cizinců před diskriminací.

Cílem této podpory je, aby cizinci sami zvládli zabezpečovat své životní potřeby prostřednictvím vlastních příjmů ze zaměstnání či podnikání a nebyli odkázáni na pomoc státu. Jedním ze základních předpokladů ekonomické soběstačnosti a nezávislosti cizinců je zajistit jejich informovanost o jejich právech, povinnostech a podmínkách života v České republice.

Znalost sociokulturního prostředí cizinci značně usnadní život v České republice. Jednou ze základních priorit integračních opatření proto zůstává posilování informovanost cizinců v oblasti problematiky legálních pobytů, výdělečné činnosti či možnostech vzdělání. Cizinci jsou seznamováni s českými realitami a směřováni na organizace, které jim v případě potřeby mohou poskytnout podporu a pomoc.

Klíčovou roli v zajištění služeb cizincům mají vedle jednotlivých resortů i regionální Integrační centra, nestátní neziskové organizace a další subjekty. V rámci jednotlivých opatření je zvýšená pozornost věnována zranitelným skupinám. Pozornost bude i nadále věnována aktivitám na podporu integrace cizinců-seniorů a žen-cizinek. Budou podporovány kurzy i další aktivity zaměřené na jejich specifické potřeby. V rámci prevence společenské izolace uvedených zranitelných skupin bude podporována jejich motivace k zapojení do akcí místních komunit.

V zájmu zajištění harmonického soužití a prevence vzniku napětí mezi cizinci a majoritou je nutné podporovat otevřenost společnosti, vzájemnou komunikaci a aktivity propojující cizince a majoritní společnost. V zájmu podpory tolerance, eliminace xenofobie a rasismu a dalších negativních jevů je nutné zajistit komunikaci mezi cizinci a majoritní společností, podporovat vytváření a rozvíjení společenských sítí, mezikulturního a mezináboženského dialogu.

Rozvíjení vzájemných vztahů a porozumění mezi cizinci a většinovou společností může být zkomplikováno vysokou koncentrací zahraničních pracovníků v některých průmyslových zónách, což představuje významnou komplikaci pro zajištění vhodných integračních opatření. Je tak potřeba těmto oblastem věnovat zvýšenou pozornost. Integrace je oboustranným procesem, jehož hlavní podmínkou je vůle a pochopení vzájemného přínosu u obou stran.

Je proto potřeba motivovat cizince k aktivnímu zapojení do společnosti a umožnit jim iniciativně se podílet na realizaci integračních aktivit. Důraz je kladen na jednotlivce, na jeho osobní úsilí a odpovědnost vedoucí k jeho samostatnosti, nezávislosti a začlenění do společnosti. Integrace úzce souvisí také s budováním uvědomění principů a hodnot jak přijímající společnosti, tak i země původu, čímž se brání odcizení se hodnotám obou společností. [4]

2.1 Integrace cizinců z hlediska technického a etického

Na změny migrační situace v České republice v 90. let 20. století reagovala česká společnost několikerým způsobem. Na jedné straně bylo možné zaznamenat strach a xenofobní reakce, na druhé straně snaha se s imigračními vlnami nějak vyrovnat a ze zvýšeného zájmu o Českou republiku také profitovat. Zejména na konci 90. let 20. století zaznamenáváme snahu o zavádění koncepčních, systémových přístupů k problematice migrace a pokusy o vytváření cest, které by umožnily migrantům se společností v České republice komunikovat a začleňovat se do ní.

V této souvislosti se začíná hovořit o koncepci integrace cizinců, která se stala od počátku 21. století i předmětem zájmu vlády České republiky. Souslovím integrace cizinců rozumíme jejich včleňování do existujícího společenského celku, který má již vytvořenou určitou strukturu, hodnoty a normy. Pojmem integrace není jednoznačně určeno, jak toto včlenění bude vypadat, jak bude závazné a co by pro tuto integraci měl udělat integrovaný subjekt a co naopak společnost, která ho integruje. Na rozdíl od pojmů

asimilace nebo akulturace, které deklarují kulturní přizpůsobení nebo kulturní splynutí, pojem integrace přizpůsobení chování a zvyků společnosti jednoznačně neimplikuje. Spíše je kladen důraz na to, aby cizinec byl schopen s danou společností nějakým způsobem koexistovat.

Nejednoznačnost pojmu integrace ovšem umožňuje různé výklady a očekávání – konformismus, spolupráci, lepší možnost kontroly ze strany formálních i neformálních společenských institucí apod. Integraci cizinců můžeme vnímat ze dvou úhlů pohledu. Jedním zorným úhlem je pohled z odstupů, společenské distance. Říkáme mu etický přístup. Tento přístup může pomoci pochopit chování vůči určité kategorii cizinců ze strany hostitelské společnosti, umožňuje pracovat z dichotomií my a oni, kterou obyvatelé autochtonního obyvatelstva v cílových zemích běžně používají.

Zájmy autochtonního obyvatelstva pak zastupují instituce, které vůči cizincům zauímají určité postoje a strategie, jež je třeba pro hlubší porozumění též pochopit. Druhou možností je pokusit se vnímat situaci z pohledu samotného cizince. Tento pohled nazýváme přístupem emickým. Využitím této druhé možnosti lze zpravidla lépe pochopit motivaci cizince, lze lépe předvídat jeho jednání. Nelze říci, že jeden z úhlů pohledu je lepší nebo horší. Oba ukazují situaci z jiné perspektivy a zpravidla se odlišují.

Z institucionálního, distančního pohledu se uvažuje, koho integrovat. Integrační úsilí státu se zaměřuje na legálně usazené cizince s dlouhodobým, resp. trvalým pobytem. Pokud vezmeme v potaz koncepci integrace cizinců na úrovni vlády ČR a ministerstev, tak tyto instituce usilují především o integraci legálně dlouhodobě usazených cizinců do právního systému státu, zdravotního a sociálního systému dané země (včetně zabezpečení bydlení), o integraci na trh práce a do vzdělávacího a kulturního systému, a dále do lokálních struktur (z nedávných dokumentů zmiňujeme například Plán integrační politiky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR v letech 2004-2006).

Jednotlivé oblasti integrace v tomto pojetí jsou současně oblastmi působnosti jednotlivých resortů spravovaných ministerstvy. Z resortního úhlu pohledu pak můžeme uvažovat, kde se integrace uskutečňuje a kde nikoli. V podmínkách České republiky tento úhel pohledu reprezentují specializované komise složené ze zástupců jednotlivých resortů. V současné době činnost takové komise na meziresortní úrovni koordinuje Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Daný úhel pohledu má tu přednost, že umožňuje resortní spolupráci, stanovení odpovědnosti za jednotlivé oblasti integrace, umožňuje možnosti řešení problémových oblastí systémovými opatřeními ze strany státu a dalších zainteresovaných institucí. Z pohledu cizince je třeba zdůraznit některé další aspekty, které se objevují v řadě našich šetření, ale často je jen s problémy prokazatelně formulujeme. Většina cizinců nepřichází na území České republiky s otázkou, jak bude probíhat jejich integrace a ani později primárním účelem pobytu není integrace do majoritní společnosti. Slovo integrace také zpravidla nepoužívají, a pokud se při dialogu s nimi používá, jen stěží si dovedou představit, co se pod ním skrývá.

Chce jim někdo ulehčit jejich situaci v České republice, nebo se jedná o nějaké kontrolní opatření, na jehož základě budou muset opět čekat dlouhé hodiny na nějakém úřadě? Podle toho, co cizinci odpovídají, zpravidla přichází proto, že je k tomu vedou problémy ve zdrojové zemi, že hledají zaměstnání, chtějí podnikat, chtějí zabezpečit rodinu a děti, chtějí prožít spokojený život, chtějí si vydělat nějaké peníze a odjet, chtějí pokračovat v

cestě do nějakého dalšího státu, následovat rodiče, děti, partnera, chtějí získat odpovídající vzdělání, ještě nejsou rozhodnuti. Je třeba zdůraznit, že jejich motivace k setrvání na území České republiky se v čase mění. Zpočátku cizinci velmi často přicházejí s představou časově limitovaného pobytu, jejich setrvávání se však postupně prodlužuje.

Někdy setrvávají ve stavu, slovy Stanislava Broučka, permanentního provizoria, kdy neustále uvažují o odchodu z České republiky, ale zásadní kroky k realizaci tohoto rozhodnutí odkládají. Zároveň se ovšem nezabydlují na stálo. V této situaci mohou setrvávat třeba i desítky let. Stanislav Brouček tento stav popsal u některých příslušníků vietnamského etnika, můžeme ho pozorovat i u dalších skupin (Brouček 2003). Za právě popsaných podmínek motivace k integraci klesá a klesá i motivace vytvářet si nástroje k úspěšné integraci, jako naučit se jazyk většinového obyvatelstva.

V případě ekonomické migrace by motivaci k integraci měla zesilovat skutečnost, že si imigrant danou zemi vybral jako místo k pobytu, místo, kde chce pracovat, případně i žít. Pokud se však jedná o azylanty, je situace mnohdy složitější. Často se stává, že si cílovou zemi ani nevybírají, dostávají se do ní, protože byly průchodné hranice, náhodou v cílové zemi měli známého či známé, doslechli se, že by zde mohli žádost o udělení azylu vyřídit atd.

O tom, jak jsou kde začlenění, uvažují ve chvíli, kdy jejich vlastní aspirace selhávají, nebo když zde žijí již delší dobu a mají v úmyslu se zde trvale usadit. Jejich cíle jsou směřovány především k jejich vlastnímu životu a nejbližšímu okolí a dezintegraci pociťují, když nemohou realizovat svoje potřeby právě zde: nemohou si například splnit přání mít vlastní byt, být nezávislý, mít vyřízený důchod, nebýt závislý na sociální dávce, zabezpečit, aby přijela rodina atd. [5]

2.2 Vliv zaměstnanosti na akulturaci imigrantek do české společnosti

Podle tradičního genderového pojetí migrace by měla i pracovní migrace žen směřovat ke zlepšení společenského postavení, ale často dochází ke společenskému propadu, dekvalifikaci a větší závislosti žen na mužích. Někdy bývá důvodem neuznání vysokoškolských diplomů, nebo také nutnost přijmout nekvalifikované místo díky zažitému stereotypu, že ženy jsou vnímány především jako pečovatelky a jsou jim proto nabízena hlavně taková místa jako hospodyně, zdravotní sestry, pečovatelky, atd. Stejná je situace i v Čechách, kde většina migrantek pracuje ve službách, přičemž asi 35% žen nebyla uznána jejich původní kvalifikace.

Uplatnění na trhu práce může velmi ovlivňovat akulturaci migrantek. Akulturace znamená proces ovlivňování a přizpůsobování jedince nebo skupiny na jiné kulturní prostředí. Interkulturní kontakt a proces akulturace znamená i sérii životních změn vyvolávajících stres, který je nutné zvládat. Stres a jeho zvládání jsou ovlivněny osobností migranta a situací.

Práce pod kvalifikací nebo nezaměstnanost může přinášet pocity frustrace a vlastní neschopnosti a zbytečnosti. Kromě nedostatků finančních zdrojů také obtížné navazování nových sociálních kontaktů, jazykové bariéry a z toho plynoucí vyšší závislost na partnerovi, příbuzných a známých. Zvláště u žen se stává tato závislost velmi výraznou. Tyto pocity sociální vyčleněnosti jsou významným zdrojem akulturačního stresu, jež komplikuje průběh akulturace.

Byl prováděn výzkum, kdy byly dotazovány imigrantky z různých zemí, všechny byly první generací v Čechách, s různou úrovní vzdělání. Z odpovědí jasně vyplývá, že nejvíce frustrující jsou problémy se získáváním pracovního místa. Přináší to nejenom finanční nedostatečnost, ale i pocit izolace od majoritní společnosti, nemožnost poznat českou kulturu, získat nové kontakty, zdokonalit se v českém jazyce. Překážkou pro získání pracovního místa, zejména pro imigranty z rozvojových zemí, bývá nedostatečné vzdělání, kvalifikace a jazykové znalosti. V některých případech se projevily i předsudky vůči islámu, kdy pro získání pracovního místa byla překážkou barva pleti a zahalení.

K řešení těchto problémů by mohla pomoci nabídka zdarma pořádaných volnočasových aktivit nebo kurzů, kde by se imigrantky mohly i naučit novým, prakticky využitelným dovednostem. [6]

2.3 Příležitosti a bariéry zaměstnávání cizinců

Mezi bariéry na straně migrantů počítáme zejména omezenou znalost češtiny, která je pro konkrétní pozici třeba. S vyššími požadavky na kvalifikaci pak nároky na znalost češtiny rostou, může být vyžadována i dobrá písemná čeština. Mezi vnitřní faktory, které dobu hledání práce ovlivňují, patří schopnost orientace ve způsobech hledání práce, flexibilita a mobilita, a tzv. měkké dovednosti při výběrovém řízení. Také v tom pomáhají neziskové organizace pracující s migranty a Úřad práce ČR (ÚP).

Uspokojivé pracovní uplatnění je jedním z klíčových předpokladů úspěšné integrace příchodích do společnosti, a rovněž zdrojem jejich osobní a rodinné spokojenosti. Již od 90. let 20. století si neziskové organizace působící v této oblasti uvědomovaly důležitost podpory ekonomické soběstačnosti migrantů a jejich činnost je dlouhodobě namířena tímto směrem. Neziskové organizace prostřednictvím sociálních služeb, pracovního a kariérního poradenství, s využitím dotací státu a Evropského sociálního fondu podporují v úsilí o pracovní uplatnění celou řadu migrantů, zejména těch, kteří si vlivem různých bariér nedokáží najít či udržet zaměstnání.

Projekty určené k podpoře začlenění na trh práce mají přínos především pro ty migranty, kteří kromě jazykové bariéry mají i další znevýhodnění – věk, pohlaví, zdravotní omezení, či nutnost péče o závislého člena rodiny. [7]

3 Použitá literatura

[1] Integration, Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/integration_en

[2] EU strategie, Dostupné z: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/public/the-eu-and-integration/framework>

[3] OECD (2018), Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264085350-en>

[4] Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Ve vzájemném respektu v roce 2020, Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx>

[5] Integrace cizinců z hlediska emického a etického, Uherek Z., AV ČR, Dostupné z: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf

[6] KOROPECKÁ, Markéta. Vliv zaměstnanosti na akulturaci imigrantek do české společnosti. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online], 2013, roč. 6, speciální č. Migrace. Dostupný z WWW: <<http://www.bozpinfo.cz/josra/josra-migrace/akulturace-imigrantek.html>>. ISSN 1803-3687.

[7] Integrace cizinců v Česku, 2018, Dostupné z: https://www.migracnikonsorciium.cz/wp-content/uploads/2019/01/Integrace-z-pohledu-NNO_produk-t-%C4%8D.-2_EU.pdf